

Agnieszka Rutkowska

*Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy
w Puławach*

ZASADY KWALIFIKACJI NAWOZÓW DO PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ*

Wstęp

Rolnictwo ekologiczne jest alternatywnym sposobem gospodarowania, opartym na naturalnych, nieprzetworzonych technologicznie środkach. W rozumieniu rolnictwa ekologicznego gospodarstwo stanowi zamknięty układ, do którego dopływ środków produkcji powinien być ograniczony, a składniki pokarmowe winny być uwalniane z gleby w sposób ciągły i we właściwych proporcjach. Strategicznym celem rolnictwa ekologicznego jest wspieranie życia w glebie poprzez poprawę zaopatrzenia mikroorganizmów w materię i energię oraz stworzenie optymalnych warunków ich przemian w glebie.

Omówienie

Podstawa prawna kwalifikacji nawozów

W krajach Unii Europejskiej zasady gospodarowania w systemie ekologicznym zawarte zostały w rozporządzeniu Rady EWG Nr 2092/91 z 24 czerwca 1991 roku w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. L 198, z 22.07.1991 r., z póź. zm.). Rozporządzenie to jest aktem nadrzędnym w stosunku do regulacji prawnych poszczególnych państw członkowskich. W Polsce przepisy dotyczące rolnictwa ekologicznego określone zostały ustawą z dnia 16 marca 2001 r. o rolnictwie ekologicznym, a po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej ustawą z dnia 30 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 93, poz. 898) obowiązującą od 1 maja 2004 r.

Jednym z aktów wykonawczych do ustawy (5) jest rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 lipca 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 164, poz. 1720), na mocy którego Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach ustanowiony został jednostką odpowiedzialną za kwalifikację nawozów i środków poprawiających właściwości gleby do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz do prowadzenia ich wykazu. Artykuły 10 i 11 ustawy (8) bardzo ogólnie określają zasady kwalifikacji środków ochrony roślin, nawozów oraz środków poprawiających właściwości gleby.

* opracowanie wykonano w ramach zadania nr 1.8 w programie wieloletnim IUNG - PIB

Zgodnie z rozporządzeniem Rady EWG nr 2092/91 (5) w rolnictwie ekologicznym dopuszczone jest stosowanie w ograniczonym stopniu nawozów nie pochodzących z syntezy chemicznej oraz produktów poprawiających właściwości gleby o niskim stopniu rozpuszczalności. Warunki ich stosowania określają załączniki I oraz II do cytowanego rozporządzenia. W załączniku IIA wyszczególnione zostały produkty dopuszczone do stosowania w rolnictwie ekologicznym jako nawozy lub środki poprawiające właściwości gleby bądź mogące stanowić substraty do ich produkcji. W rozporządzeniu zaznaczono, że produkty te mogą być wprowadzane na rynek zgodnie z postanowieniami zawartymi w przepisach w sprawie dopuszczania ich do obrotu, obowiązującymi w danym państwie członkowskim, w którym produkt jest stosowany. Innymi słowy, do rolnictwa ekologicznego mogą zostać zakwalifikowane jedynie te środki, które zostały już dopuszczone do obrotu na odrębnych zasadach, a dodatkowo spełniają wymagania ogólne określone w rozporządzeniu oraz załączniku IIA do tego rozporządzenia odnośnie substratów użytych do ich wytwarzania. Zapis ten jest jednoznaczny w przypadku nawozów organicznych, organiczno-mineralnych i mineralnych, do których stosuje się przepisy ustawy o nawozach i nawożeniu z dnia 26 lipca 2000 r. (Dz. U. z 2000 r., nr 89, poz. 991, z późn. zm.) oraz przepisy rozporządzenia (WE) Nr 2003/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 roku w sprawie nawozów (Dz. Urz. WE L 304 z 21.11.2003 r., z późn. zm. oraz Dz. Urz. UE - polskie wydanie specjalne - rozdz. 3, t. 3, z późn. zm.). Przepisy te nie odnoszą się do środków poprawiających właściwości gleby, ponieważ produkty zaliczane do tej kategorii nie zostały uwzględnione w ustawie o nawozach i nawożeniu (7) i w związku z tym nie podlegają procedurze dopuszczania do obrotu na zasadach określonych ustawą. Zgodnie z przepisami sanitarnymi dotyczącymi produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi (rozporządzenie WE nr 1774/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 3.10.2002 r.), do produkcji nawozów i środków poprawiających właściwości gleby nie mogą być wykorzystywane materiały zwierzęce tzw. szczególnego ryzyka.

Procedura kwalifikacji

W celu zakwalifikowania produktu do stosowania w rolnictwie ekologicznym producent lub importer występuje do Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowego Instytutu Badawczego ze stosownym wnioskiem (załącznik nr 1). W przypadku nawozów lub środków organicznych i organiczno-mineralnych zobowiązany jest wypełnić również oświadczenie (załącznik nr 2), że do ich produkcji nie są wykorzystywane materiały szczególnego ryzyka określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 czerwca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., nr 106, poz. 1001), organizmy genetycznie modyfikowane (GMO) ani ich produkty. W deklaracji (załącznik nr 3) producent/importer, oprócz podstawowych informacji dotyczących produktu (nazwa handlowa, rodzaj i postać produktu), podaje opis procesu produkcji z uwzględnieniem wszystkich wykorzystanych substratów. Dokładny opis procesu produkcji stanowi podstawę oceny zgodności technologii wytwarzania produktu z za-

sadami określonymi rozporządzeniem (5); dotyczy to na przykład metody granulacji nawozów mineralnych czy metody otrzymywania produktów z glonów morskich. W przypadku produktów, w skład których wchodzi nawozy naturalne konieczne jest wykazanie, że nawóz ten jest pozyskiwany z gospodarstw prowadzących ekstensywny chów zwierząt. Przy większości substratów zawartych w załączniku IIA do rozporządzenia (5) podane są uwagi dotyczące składu lub warunków stosowania, co ma zasadnicze znaczenie dla oceny możliwości stosowania produktu w rolnictwie ekologicznym, a z czego producent nie zawsze zdaje sobie sprawę.

Do wymaganych dokumentów należy dołączyć również instrukcję stosowania oraz projekt etykiety.

W przypadku nawozów oznaczonych znakiem „NAWÓZ WE” powstałych ze zmieszania typów nawozów WE oraz nawozów wprowadzonych do obrotu na podstawie przepisów ustawy o nawozach i nawożeniu (7), podczas procedury kwalifikacji bierze się pod uwagę to, czy nawóz nie jest pozyskiwany drogą syntezy chemicznej, czy na którymś etapie jego wytwarzania nie zachodzi proces chemiczny oraz czy powstaje wyłącznie na bazie produktów pochodzenia naturalnego. W przypadku nawozów, które zostały wprowadzone do obrotu w zakresie nieuregulowanym w przepisach rozporządzenia (WE) Nr 2003/2003 producent/importer zobowiązany jest dostarczyć kopię świadectwa dopuszczenia do obrotu wydanego przez ministra właściwego do spraw rolnictwa (6). Nawozy dopuszczone do stosowania w rolnictwie ekologicznym na terenie innych krajów Unii Europejskiej podlegają procedurze wprowadzenia do obrotu zgodnie z polskimi przepisami, a następnie mogą uzyskać świadectwo kwalifikacji do stosowania w gospodarstwach ekologicznych wydane przez IUNG - PIB.

Proces kwalifikacji środków poprawiających właściwości gleby nie obejmuje etapu dopuszczenia ich do obrotu przez ministra właściwego do spraw rolnictwa. Jedyńm polskim aktem prawnym wprowadzającym pojęcie środka poprawiającego właściwości gleby jest ustawa o rolnictwie ekologicznym (8), która jednak nie podaje jego definicji. Za środek poprawiający właściwości gleby przyjmuje się produkt, który wprowadzony do gleby podnosi jej żyzność poprzez poprawę parametrów fizycznych, chemicznych lub biologicznych. Do rolnictwa ekologicznego mogą być dopuszczone środki, które podobnie jak nawozy spełniają wymogi rozporządzenia Rady EWG Nr 2092/91 (5), a substraty wykorzystane do ich produkcji ograniczają się jedynie do substancji wymienionych w załączniku IIA. Środki poprawiające właściwości gleby muszą spełniać kryteria odnośnie dopuszczalnych zawartości metali ciężkich, tzn. kadmu, chromu, miedzi, niklu, ołowiu cynku i rtęci, określonych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 października 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 236, poz. 2369). W przypadku produktów, które zawierają w swoim składzie substancje pochodzenia organicznego przeprowadzane są również badania sanitarne na obecność jaj pasożytów jelitowych (*Ascaris* sp., *Trichuris* sp., *Toxocara* sp.) oraz bakterii z rodzaju *Salmonella*. Jeżeli w skład produktu wchodzi odpady pochodzenia zwierzęcego (np. kości, mięso, pióra) wymagana jest opinia Państwowego Instytutu Weterynaryjnego - PIB o spełnieniu wymagań weterynaryjnych.

Środki poprawiające właściwości gleby wyprodukowane w krajach Unii Europejskiej i posiadające certyfikaty zezwalające na ich stosowanie w rolnictwie ekologicznym, wydane przez jednostki certyfikujące wymienione w regulacji UE (EEC) Nr 2092/91 art. 15 mogą być dopuszczone do stosowania w gospodarstwach ekologicznych w Polsce na podstawie świadectwa kwalifikacji (bądź innego dokumentu, na podstawie którego produkt został dopuszczony do stosowania w rolnictwie ekologicznym w innym kraju członkowskim), przetłumaczonego przez tłumacza przysięgłego. Ze względu na brak spójności przepisów, na podstawie których środki poprawiające właściwości gleby dopuszczane są do obrotu w poszczególnych krajach Unii produkt musi spełniać wymagania, jakie polskie prawo stawia produktom wprowadzanym na rynek ekologiczny przez rodzimych producentów. W związku z tym producent/importer zobowiązany jest dostarczyć wyniki badań na zawartość metali ciężkich oraz badań parazytologicznych. Jeżeli ich nie posiada, zleca wykonanie analiz laboratorium IUNG - PIB w Puławach.

Grupa środków poprawiających właściwości gleby obejmuje produkty bardzo zróżnicowane, począwszy od preparatów mikrobiologicznych po mączki kamienne i wapno nawozowe. W przypadku mączek kamiennych (np. mączka bazaltowa) określa się wielkość ładunku metali ciężkich wnoszonych w ciągu roku do gleby w zalecanej dawce. Ze względu na brak wartości referencyjnych przyjmuje się zawartości określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 1 sierpnia 2002 r. (Dz. U. z 2002 r., nr 134, poz. 1140) w sprawie komunalnych osadów ściekowych. Producenci starający się o kwalifikację wapna nazwowego (w rolnictwie ekologicznym niedopuszczalne jest stosowanie tlenkowej formy wapna) wskazują typ wapna nawozowego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 maja 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 130, poz. 1384), w przypadku kiedy spełnia ono wymagania jakościowe dla deklarowanego typu wapna. W przypadku jakichkolwiek odstępstw producent/importer zobowiązany jest przedstawić kopię zezwolenia na wprowadzenie do obrotu, które minister właściwy do spraw rolnictwa wydaje na podstawie opinii IUNG - PIB w Puławach.

Produkty zakwalifikowane do stosowania w rolnictwie ekologicznym, po uzyskaniu świadectwa kwalifikacji (załącznik nr 4), są umieszczone w odpowiednim wykazie nawozów i środków poprawiających właściwości gleby.

Koszty związane z kwalifikacją nawozów i środków poprawiających właściwości gleby do stosowania w rolnictwie ekologicznym ponosi producent/importer. Wzór wymaganych dokumentów oraz opis procedury kwalifikacji nawozów i środków poprawiających właściwości gleby dostępny jest na stronach www.iung.pulawy.pl - Nawozy Ekologiczne. Na stronach tych znajduje się również wykaz nawozów i środków poprawiających właściwości gleby zakwalifikowanych do stosowania w rolnictwie ekologicznym. Należy podkreślić, że w certyfikowanych gospodarstwach ekologicznych mogą być stosowane wyłącznie produkty znajdujące się w tym wykazie.

Nie jest dozwolone stosowanie innych produktów obecnych na rynku, chociaż ich nazwy mogą sugerować przeznaczenie dla rolnictwa ekologicznego, a producent powołuje się na świadectwo certyfikacji wydane przez jednostkę inną niż IUNG - PIB.

Podsumowanie

Ustawa o rolnictwie ekologicznym (5) obejmuje jedynie dwie grupy produktów, o kwalifikację których może ubiegać się producent lub importer, tzn. nawozy i środki poprawiające właściwości gleby. Kategoriom tym nie można przyporządkować produktów typu podłoża uprawowe czy substancje pełniące funkcję stymulatorów wzrostu roślin, które niewątpliwie znalazłyby zastosowanie w rolnictwie ekologicznym. Ponadto polskie akty prawne nie precyzują szczegółowo kryteriów jakie powinny spełniać środki poprawiające właściwości gleby. Kryteria przyjęte przez IUNG - PIB mają na celu przede wszystkim stwierdzenie, że produkt jest bezpieczny dla ludzi, zwierząt i środowiska, nie gwarantują natomiast jego skuteczności rolniczej. W przeciwieństwie do nawozów, których skuteczność określona jest już na etapie wprowadzania do obrotu o przydatności rolniczej takiego produktu wnioskować można jedynie pośrednio na podstawie jego składu. W pełni uzasadniona jest potrzeba szczegółowego określenia kryteriów i zakresu badań dla nawozów i środków o znaczeniu nawozowym stosowanych w rolnictwie ekologicznym.

Literatura

1. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 maja 2004 r. w sprawie określenia typów wapna nawozowego. (Dz. U. z 2004 r., nr 130, poz. 1384).
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 lipca 2004 r. w sprawie określenia jednostki organizacyjnej kwalifikującej nawozy lub środki poprawiające właściwości gleby do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz prowadzącej wykaz tych nawozów i środków (Dz. U. z 2004 r., nr 164, poz. 1720).
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 października 2004 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o nawozach i nawożeniu (Dz. U. z 2004 r., nr 236, poz. 2369).
4. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 sierpnia 2002 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych (Dz. U. z 2002 r., nr 134, poz. 1140).
5. Rozporządzenie Rady EWG Nr 2092/91 z 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. L 198, z 22.07.1991 r., z późn. zm.).
6. Rozporządzenia (WE) Nr 2003/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. w sprawie nawozów (Dz. Urz. WE L 304 z 21.11.2003, z późn. zm., polskie wydanie specjalne Dz. Urz. UE, rozdz. 3, t. 3, z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. z 2000 r., nr 89, poz. 991, z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. z 2004 r., nr 93, poz. 898).

Adres do korespondencji:

dr Agnieszka Rutkowska
IUNG - PIB
ul. Czartoryskich 8
24-100 Puławy
tel. (0-81) 886-34-21
e-mail: agrut@iung.pulawy.pl

Załącznik nr 1

.....
(miejsowość, data)

.....
.....
.....
.....
(nazwa i adres wnioskodawcy)

NIP

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa
Państwowy Instytut Badawczy
ul. Czartoryskich 8
24-100 Puławy

WNIOSEK

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 lipca 2004 r. (Dz.U. z 2004 r., nr 164, poz. 1720) jako producent/importer* środka poprawiającego właściwości gleby/nawozu* o nazwie

zwracam się do Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach o zakwalifikowanie w/w produktu do stosowania w rolnictwie ekologicznym.

.....
(pieczęć i podpis wnioskodawcy)

* niepotrzebne skreślić
Źródło: www.iung.pulawy.pl

Załącznik nr 2

.....
(pieczęć i podpis wnioskodawcy)

.....
(miejsowość, data)

Oświadczenie

Jako producent/importer* środka poprawiającego właściwości gleby/nawozu* o nazwie
.....
oświadczam, że do jego produkcji nie są wykorzystywane materiały szczególnego ryzyka
określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 czerwca 2003 r.
(Dz.U. z 2003 r., nr 106, poz. 1001) i organizmy genetycznie modyfikowane (GMO) ani ich
produkty.

.....
(pieczęć i podpis producenta/importera)

* niepotrzebne skreślić
Źródło: www.iung.pulawy.pl

Załącznik nr 3

.....
(miejscowość, data)

DEKLARACJA
producenta/importera
nawozu lub środka poprawiającego właściwości gleby
(w związku z ubieganiem się o zakwalifikowanie do stosowania
w rolnictwie ekologicznym)

1. Nazwa producenta lub importera (*właściwe podkreślić*)
.....
.....
2. Nazwa handlowa produktu
3. Rodzaj produktu (*właściwe podkreślić*): środek poprawiający właściwości gleby, nawóz organiczny, nawóz organiczno-mineralny, nawóz mineralny
4. Nr zezwolenia na wprowadzenie nawozu do obrotu wydanego przez MRiRW lub.....
typ nawozu i kod PCN wg ustawy o nawozach i nawożeniu
-
lub
odmiana wapna nawozowego niezawierającego magnezu
- lub
odmiana wapna nawozowego zawierającego magnez
- lub
typ nawozu WE wg załącznika I do rozporządzenia WE Nr 2003/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady.....
5. Postać produktu (*właściwe podkreślić*):
 - stały (pylisty, krystaliczny, granulowany, bezpostaciowy)
 - płynny (roztwór, zawiesina)

6. Zawartość zanieczyszczeń (uzupełnić)*

Pierwiastek	Zawartość w mg · kg ⁻¹ suchej masy
Chrom (Cr)	nie więcej niż
Cynk (Zn)	nie więcej niż
Kadm (Cd)	nie więcej niż
Miedź (Cu)	nie więcej niż
Nikiel (Ni)	nie więcej niż
Ołów (Pb)	nie więcej niż
Rtęć (Hg)	nie więcej niż

7. Liczba jaj pasożytów jelitowych (*Ascaris* sp., *Trichuris* sp., *Toxocara* sp.) w 1 kg suchej masy produktu (uzupełnić) *.....
8. Obecność bakterii z rodzaju *Salmonella* w produkcji (właściwe podkreślić)*
- występują
 - nie występują
9. Opis procesu produkcji (pozyskania) i wykorzystywane surowce:

.....
Pieczęć i podpis

10. Wymagane załączniki:

- A. Dla środków i nawozów organicznych lub organiczno-mineralnych - deklaracja producenta lub importera, że do ich produkcji nie są wykorzystywane materiały szczególnego ryzyka określone w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 czerwca 2003 r. (Dz.U. z 2003 r., nr 106, poz. 1001) i organizmy genetycznie modyfikowane (GMO) lub ich produkty.
- B. Projekt instrukcji stosowania i przechowywania produktu wg wzoru:
- Zakres stosowania (pod jakie rośliny i/lub na jakich glebach)
 - Wielkość dawek
 - Sposób i terminy stosowania
 - Przechowywanie
 - Środki ostrożności.
- C. Projekt etykiety.

* nie dotyczy nawozów dopuszczonych do obrotu
Źródło: www.iung.pulawy.pl

Załącznik nr 4.....
(miejscowość, data).....
pieczęć Instytutu**Nazwa i adres producenta****Świadectwo kwalifikacji produktu
do stosowania w rolnictwie ekologicznym**

wydane dla: (nazwa i adres producenta)

Na wniosek producenta z dnia, nawóz/środek poprawiający właściwości gleby o nazwie został zakwalifikowany do stosowania w rolnictwie ekologicznym.

Produkt zostaje umieszczony w wykazie nawozów i środków poprawiających właściwości gleby, zakwalifikowanych do stosowania w rolnictwie ekologicznym pod numerem NE/.../2006.

Świadectwo nie jest gwarancją wartości użytkowej produktu. Za jakość produktu odpowiada (nazwa producenta)

Świadectwo traci ważność z chwilą zmiany technologii wytwarzania produktu (składu surowcowego lub źródła pochodzenia surowców) mogącej w istotny sposób wpływać na jego właściwości. O zmianach takich producent zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy w Puławach.

.....
Pieczęć i podpisŹródło: www.iung.pulawy.pl